

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОЛЕКТИВНИХ ІГОР У ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ ШКОЛИ У ПІДЛІТКІВ СТАРШОГО ВІКУ

Матохіюк Людмила Олександрівна,
доктор психологічних наук, професор
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницька академія неперервної освіти»

Веирюк Жаниа Василівна,
вчитель математики,
Зарожанський Навчально-виховний комплекс

Ігрові методи широко використовуються у процесі професійного орієнтування школярів і мають значну популярність, оскільки спрямовані на розкриття і вдосконалення пізнавальних здібностей учнів, усвідомлення і закріплення у ненав'язливій, цікавій для дітей формі матеріалу профорієнтаційного спрямування та його перспективне практичне застосування. Гра – надзвичайно ефективна для сприйняття форма роботи: дорослому вона дає можливість побачити проблему в цілому, а школяреві – на практиці набути навичок прийняття рішення й оволодіти рольовою поведінкою. Ділова гра – це в певному розумінні репетиція виробничої чи соціальної діяльності людини. Цей метод дає можливість програти будь-яку конкретну ситуацій в дії, що дозволяє краще розуміти поведінку людини, зрозуміти спонукальні сили діяльності в ту чи іншу мить реальної події.

Переваги ігрових методів полягають в тому, що вони підвищують інтерес учнів до вирішення проблеми професійного самовизначення та стимулюють школярів до вибору майбутньої професії. Моделювання в діловій грі типових ситуацій, що виникають в реальній практиці професійної діяльності сучасного фахівця, створюють умови максимального наближення до виробничих процесів різних видів професійної діяльності. Поєднання елементів професійної і навчальної діяльності з елементами гри знімає психологічну напруженість у діях підлітків при вирішенні актуальних для них завдань.

Ігрові методи поділяються на: дидактичні ігри, ігри-вправи, сюжетно-рольові, імітаційні ігри, операційні, ігри-змагання. Всі вони дозволяють вирішувати не тільки навчальні та виховні, а й профорієнтаційні завдання.

Для досягнення максимальної ефективності при проведенні колективних ігор необхідно:

- підтримувати високу динаміку, не дозволяти учасникам відволікатися (це дає змогу краще усвідомити модельовану проблему і підтримувати дисципліну);
- дотримуватися принципу добровільності (можна спостерігати збоку, якщо інші дозволять);
- не використовувати одну вправу багато разів (більше трьох-п'яти),

оскільки може бути втрачено до неї інтерес;

- надавати гравцям можливість висловлюватися якомога більше й частіше;
- при плануванні занять мати про запас декілька ігрових вправ;
- не намагатися після кожної вправи детально підбивати підсумки, оскільки найважливішим є ефект післядії.

Вимоги, яким має відповідати ведучий: вільне орієнтування в профорієнтаційній проблематиці, професійний такт, упевненість у собі, сміливість експериментатора, знання дисципліни.

Прийоми, що сприяють підтримці рівня ігрової дисципліни: динамічне ведення гри; обмеження в переведенні уваги учасників; залучення з використанням запитань, ігрових завдань пасивних учасників або тих, хто виявляє неігрову активність; використання невербальних методів. У випадку надмірної активності учасників рекомендується введення нових правил для запобігання затягуванню гри, наприклад: «Перш ніж висловитися – підними руку», «Регламент виступу – 30 секунд», «Голосно сміятися можна тільки стоячи» тощо.

Особливості профорієнтаційної гри:

1. Спрощене інформаційне забезпечення (поєднання гри з лекціями, самостійною роботою школярів).

2. Двоплановість: ігрова ситуація – умовна, а поведінка її учасників – реальна. При цьому ігрова поведінка може повністю або частково збігатися з реальним вирішенням профорієнтаційної проблеми учнів. Тому гра може стати тим стимулятором, який допоможе оптанту прийняти рішення.

3. Наявність ігрового конфлікту – динамічного стрижня гри, який часто реалізується спеціально заданими протиборчими ролями.

4. Одноразовість проведення (повторне проведення можливе у разі внесення у гру змін).

5. Розрахованість у часі (45 – 50 хвилин).

6. Відсутність спеціального відбору учасників.

Ефективність організації профорієнтаційної діяльності полягає у використанні вчителем активних форм та методів роботи.

Домінантною формою колективної профорієнтаційної роботи зі школярами є профорієнтаційна гра, на якій, залежно від змісту матеріалу, вирішуються такі профорієнтаційні завдання: повідомлення профорієнтаційної інформації (професійне інформування); виховання у школярів відповідального й активного ставлення до свідомого та самостійного вибору майбутньої професії; розвиток пізнавальної активності, ініціативності, самостійності, творчості, спостережливості; стимулювання особистості до самоосвіти, самооцінки, самонізнання та самовдосконалення; формування необхідних у майбутньому професійно важливих якостей особистості, правильного розуміння сутності професійного самовизначення та мотивів вибору професії [1].

В цілому використання ігрових методів у колективних формах профорієнтаційної роботи має бути творчим і виходити з наявного контингенту учнів та їх особистісних і вікових проблем у професійному самовизначенні. У процесі проведення профорієнтаційних ігор у діяльності групи потрібно

звернути увагу на окремі елементи активізації учасників групи. До них належать: включення в ігрову професійну діяльність різноманітних видів взаємодії учасників (прийняття та зміна ролей, ситуація «дзеркало», ситуація каруселі та ін.); зміна ігрових умов (маніпуляція з часом та простором, незвичайний вигляд головних героїв та ін.); додаткові допоміжні процедури (короткі письмові завдання, окремі завдання найбільш пасивним учасникам т ін.).

Під час профорієнтації старших підлітків використовують такі типи колективних ігор.

Ігри – «загравання». Ці ігри не є чітко профорієнтаційними і застосовуються для налагодження контакту з учнями. Прикладом таких ігор можуть бути ігрові ситуації, які використовують у тренінгах спілкування, під час тренування пам'яті й уваги, кмітливості. Профорієнтаційними ігри стають тоді, коли і увага, і пам'ять, і спілкування співвідносяться з конкретними професіями.

Рекомендується використовувати такі ігри – «загравання»: «Ланцюжок професій», «Відгадай професію», вікторина «Предмет праці» тощо.

Ігри, в яких моделюються аспекти професійної діяльності. Такі ігри можуть бути ознайомлювальними і пробними (тренінговими).

Під час ознайомлювальних ігор школярі одержують інформацію про особливості різних професій, професійні вимоги до працівника, умови праці.

При розробленні ознайомлювальних ігор ураховують такі психологічні ознаки праці (за Климовим): усвідомлення необхідності праці, її суспільної значущості – моральний аспект; володіння зовнішніми і внутрішніми засобами праці (професійні схильності, уміння, навички, здатності); орієнтація у виробничих відносинах.

До складу «формули професії», що є доцільною при підготовленні ігор, входять: мета праці, предмет праці, знаряддя праці, умови праці.

Пробні (тренінгові) ігри націлено на самопізнання. У них моделюються виробничі відносини, форми спілкування. Ці ігри («Асоціації», «Стажисти-інопланетяни», «Захист професій», «Відгадай професію» тощо) не виражають спеціально поставленої проблеми професійного вибору, але оскільки вибір професії передбачає знання світу професій і власних професійно важливих якостей, проводити їх дуже корисно. Застосовувані техніки: «Інформаційна карта», «Плюс, мінус».

Ігри, в яких моделюється конструювання особистого професійного плану, професійних і життєвих перспектив. Особистий професійний план складають, ураховуючи такі фактори: професійні схильності; загальні й спеціальні здатності; рівень претензій; інформованість про світ професій; думка однолітків, батьків; потреба суспільства в кадрах.

Ігри третього типу складаються з дев'яти компонентів: усвідомлення праці в житті суспільства (ціннісно-моральний аспект); далека професійна мета (мрія), узгоджена з іншими цілями; близькі професійні цілі як етапи досягнення далекої цілі; резервні варіанти; ознайомлення з професіями й відповідними навчальними закладами; пізнання своїх можливостей – реальне оцінювання внутрішніх і зовнішніх факторів вибору професії; знання шляхів для досягнення цілей, особливо близьких, і способів роботи над собою; реальна підготовка до

досягнення цілей, часткова їх реалізація, пробні пошукові дії; інший професійний вибір, побудова нового на випадок наявної невідповідності своїх можливостей поставленим цілям.

Третій тип ігор є найбільш загальним, містить елементи ігор інших типів і найбільшою мірою відповідає завданням профорієнтації. Ці ігри дають змогу старшокласнику усвідомити роль праці у своєму житті й житті суспільства, поставити професійну мету, узгоджену з іншими цілями, і сформулювати близькі професійні цілі (наприклад, ігри, що спонукають до співбесіди з професіоналом, роботодавцем або прийнятною комісією навчального закладу).

Ігри, в яких моделюється система керування вибором професії з боку спеціалістів. Ці ігри призначено для підготовки й перепідготовки спеціалістів, які займаються профорієнтацією. Їх можна назвати навчально-профорієнтаційними. Вони імітують взаємодію різних інститутів у системі профорієнтації (школа, сім'я, центри профорієнтації, професійні навчальні заклади тощо). Проводять їх у формі ділової гри-тренінгу, але для цього потрібне попереднє вивчення теоретичного матеріалу. Приклади ігор: «Відділ кадрів» та ін.

Ігри «життєдіяльності». Головне завдання цих ігор – активізація учасників профорієнтаційного процесу. Переваги ігор: можливість побачити цілісність проблеми, творче оволодіння матеріалом, що вивчається, набуття навичок прийняття рішень, опанування рольової поведінки тощо. Недоліки ігор: труднощі в поданні великого обсягу інформаційного матеріалу, несерйозне сприйняття методу учасниками гри.

Бланкові ігри з класом. Зазначені ігри організують таким чином, щоб консультант мав можливість грати з кожним учасником окремо і з усіма одночасно. При цьому всі гравці мають свої власні бланки, в яких позначають усі свої ходи і результати. Отримані результати не повинні розглядатися як традиційна психодіагностика, оскільки в цих іграх моделюються досить складні об'єкти і проводяться вони в нестандартних умовах. У більшості ігор цього типу моделюються деякі особливості підприємницької діяльності з урахуванням специфіки соціально-економічної ситуації, що склалася в Україні на сьогодні.

Оскільки професії, пов'язані з бізнесом, дуже хвилюють сучасних підлітків (з легкістю заробляють великі гроші), то профконсультант не повинен уникати спеціального розгляду їх. Це питання є досить делікатним (про такі професії хтось насправді щиро мріє), тому специфіка ігор має полягати в тому, що в них неприпустимі моменти моралізаторства (типу "гроші слід заробляти чесною працею" та ін.). Краща форма розгляду цих питань – проведення ігор у напівжартівливій, ненав'язливій, інтригуючій формі.

До ігор цієї групи можна віднести такі: «Купівля – продаж», «Я – компаньйон», «Торгівля».

Настільні карткові ігрові профорієнтаційні методики. Настільні карткові ігрові методики дають можливість моделювати проблеми особистісного й професійного самовизначення в більш простих формах.

У профорієнтаційній грі «Або-або» учасники переміщують свої фішки по ігровому полю, здійснюючи виписані в кожній клітинці ходи, пов'язані з

вибором або відмовою від тих чи інших складових професійного, життєвого й особистісного розвитку. За зробленим вибором (у вигляді відібраних карток) наприкінці гри визначається, які професійний і життєвий стереотипи вдалося реалізувати кожному учаснику.

У настільній грі «Країна багатих і розумних» моделюється суспільний устрій держави. Гравці виконують різні ролі (банкіра, міністрів екології, освіти, безпеки, охорони здоров'я та ін.). У ній також відбуваються різні події, на які потрібно якось реагувати (бажано спільно). Якщо вдається подолати проблеми, то виходить квітуча держава – «країна багатих і розумних», якщо ні – «країна бідних». У зв'язку з тим, що ці ігри складно видавати, а самостійно малювати їх готові далеко не всі консультанти, було придумано більш простий варіант гри з використанням звичайних гральних карт (дві повні колоди) [2].

Метою *профорієнтаційних ігор*, які використовувалися як окрема форма роботи, було ознайомлення старшокласників підліткового віку зі світом професій, надання допомоги в ситуації професійного самовизначення, моделювання ситуацій успішного професійного вибору.

Таким чином, колективна гра профорієнтаційного напрямку є «методом підготовки та адаптації до трудової діяльності, налагодження соціальних зв'язків, методом активного навчання, що сприяє теоретичній та практичній підготовці дітей старшого підліткового віку, побудові реальної дійсності, досягнення конкретних завдань».

Список літератури:

1. Калюжна, Ю. І. (2015). Особливості розвитку мотивації вибору професії у підлітків. *Психологія і особистість*, (1), 71-82.
2. Філатова, Н. В., & Філатова, Н. В. (2013). Використання сучасних освітніх технологій в профорієнтаційній роботі загальноосвітнього навчального закладу.